

Не можна зупинятися

Важко поррахувати, скільки років ми знайомі, до того ж не можемо згадати, де і коли познайомилися. Але завжди, коли зустрічалися, швидко знаходили спільну мову. Олександр Мікула (а йдеться саме про нього), як на мене, людина неординарна — і зовні, і внутрішньо. Він митець, художник-дизайнер, до того ж із чудовою українською мовою, такою яскравою, витонченою. Пригадую його нариси в нашому журналі «Упаковка», які ми майже не виправляли, щоб не нашкодити самотньому дописові про дизайн та дизайнерів. А сьогодні настав час ближче познайомити читачів із самим Майстром дизайну Олександром Мікулою — членом Національної спілки художників України та Спілки дизайнерів України, членом-кореспондентом Української академії геральдики та товарного знака, засновником, організатором і учасником багатьох вітчизняних та міжнародних художніх виставок і конкурсів.

Наша розмова з Олександром Мікулою відбулася в його невеличкій майстерні, що на шостому поверсі будинку творчих майстерень на Перспективній, куди я з приємністю прийняв запрошення і де, як мені здалося, Олександр виповів власну мистецьку долю, наче розмовляючи із самим собою.

Валерій Кривошей, к.х.н.

Олександр, де була рідна хата, хто батьки, яка родина?

О.М. Родина проста. Мама з маленького містечка Бердянська, де мілке тепле море, сонечко, безліч бичків, судаків, навіть осетри там плавали колись, а ще тюлька — як основний харч простої бідної родини на півдні України. Мама мала вищу освіту і працювала начальником КБ заводу «Південшляхмаш». Була творча, обізнана людина, інтелігентна, начитана, вихована на російській класичній літературі. Батько з Бердянського повіту, село Андріївка, де геть усі Мікули. Звичайний українець, родина сільська, дід Сашко, баба Марія, брати пасли корів, коней... Коли батьки побралися, то самотужки побудували хату в Бердянську, у тій хаті я й народився, на березі моря.

А як склалося, що стали художником, та ще й з дизайнерського напрямку?

О.М. Усе залежало від мами. Вона хотіла, щоби я у своєму розвитку скуштував різного: гімнастику, танці, шкільний оркестр, гітару, художню студію. І коли я мав 12 років, узяла мене за руку й повела в Будинок піонерів до гуртка малювання. Це була моя перша художня школа. Відтоді всі стіннівки на всі свята в школі робив Олександр Мікула. Так почалася моя практика. Потім, як я мав уже 14 років, мама приносить з заводу, мабуть, років за п'ять комплект дизайнерського журналу СРСР «Технічна естетика» і каже: «Погортай, бо завтра є розмова в нас із тобою». Я нагортався, надивився, а на ранок із трьох художніх училищ вибрав Київський художньо-промисловий технікум. Як казала мати: «Художнє конструювання — то більш сучасно, більш перспективно з погляду новацій, майбутніх технологій, руху вперед». Я кажу: «Київ — це добре, але ж це аж он де. За 862 км». Утім, вибрали. Я вступаю зразу, без проблем, і починається навчання, яке через чотири роки закінчую з від-

знакою за спеціалізацією «художнє конструювання». Зараз ця спеціалізація називається «промисловий дизайн». Примудрюсь, навчаючись, чотири роки грати на бас-гітарі в рок-гурті та вчашати до дівчат. Здобувши червоний диплом, дістаю направлення на навчання до Ленінграду, у «Мухінку» – знамените Вище художньо-промислове училище імені В. Мухіної на графічний або промисловий дизайн. Я тоді був наївним і щоби не тягнути у руках за тисячу кілометрів рулон із своїми роботами, надіслав його з Азовського моря до Ленінграду поштою. Та не так сталося, як гадалося, і той рулон запізнівся на кілька днів. На тому все і закінчилося. А ще закон був такий: не вступив – працюєш два роки за направленням. Отже, місто Тула. Півроку я там працював на заводі у КБ (створювали новий дизайн моторолерів), аж поки не призвали до армії.

Після армії закортіло добитися навчання у вищому художньому навчальному закладі. Дістаю направлення від політвідділу до Львівського поліграфічного інституту на графіку. Приїжджаю у Львів. У солдатській шинелі. Пальта ще не було. Рулон уже був зі мною. Але коли я все це розклав, мені кажуть: «Дизайнере, чого ти до нас приїхав? Ти маєш Харків. Ти ж східняк та ще й художник-конструктор. То їдь до Харкова». Але я хотів на графіку. Розумієте, муляла ота «вавочка», яка називалася «хочу бути художником». Я в Харків не поїхав, повернувся додому, зібрав роботи, узяв гроші і подався до Києва – у нікуди. І почав готуватися до вступу до Київського художнього інституту. Через рік вступив.

Кого Ви вважаєте своїм учителем, крім мами? Адже, як я розумію, мама була Вашою першою вчителькою-наставником.

О.М. Якби не мама, я б десь вештався. По-перше, я людина неспокійна, і замолоду міг би потрапити на слизке. Якщо мати на увазі професію графіка-дизайнера, то найперший, кого я маю згадати, це Ві-

ЗАЛИШ ПО СОБІ ДОБРИЙ СЛІД

талій Костьович Шостя, професор, який того часу заснував у Київському художньому інституті кафедру графічного дизайну. Якщо говорити про об'ємну пластику (бо я працював також над інтер'єрами, макетами), то «чарівником» макетування і пластичної об'ємної композиції є професор Микола Іванович Яковлев. Далі був у Криму, у Басова, аквареліста званого. Я побачив, як віртуозно працюють аквареллю. Були ще викладачі, які фахово впливали на моє формування – професори Андрій Чебикін, Віктор Бистряков, Валентин Сергеев, а також каліграфи професор Василь Чебанік та молодий ще тоді новатор шрифту Петро Чобітько.

Як надалі складалося творче життя?

О.М. Через рік після закінчення інституту був прийнятий до Спілки художників СРСР. Шостя, добре знаючи кожного із своїх учнів, порекомендував мене в одну художню раду з реклами. І ось йде засідання художньої ради, члени ради – професори інституту, практикуючі дизайнери, які мене прекрасно знають, і бачать, що я можу сформулювати власну думку щодо конкретного проекту, зрозумілу іншим, бо маю свій погляд. Ті ж Шостя й Яковлев порекомендували мене до Академії підвищення кваліфікації працівників культури викладати плакат та макетування. Був 1986 рік. Я погодився, і випало мені викладати цілій групі художників – 25 чоловік, з усієї України. Дивлюся – сидять дорослі люди, я їм розкажую, показую й бачу – вони у захваті... На випускному іспиті вони подарували мені Шевченків «Кобзар» з ілюстраціями геніального Володимира Куткіна, бо я, крім всього того, ще й принципово викладав українською мовою. Одним словом, я тоді зрозумів, що це – моє... Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури – явище унікальне. Добре, що держава спромогла-

ся зрозуміти й зреалізувати цю Божу ідею: зібрати під одним дахом найкращих, найрозумніших, найдосвідченіших українських митців та ще й забезпечувати державним коштом. Це потужна школа мистецтв. А якщо звзити до фаху, то мені пощастило працювати десять років разом з одним із найвідоміших у світі дизайнерів-графіків, професором Віталієм Шостоєм, між іншим, за його запрошенням. Постійно, без зайвих нотацій Майстер «полірує» своїх колишніх випускників, які стали викладачами його кафедри.

Розкажіть, будь ласка, про свою майстерню: з яких куточків вона складається, і взагалі — яка її вага у Вашому житті?

О.М. Як прийняли до Спільки, тридцять років тому, влада віддала в оренду майстерню в Голосіївському районі. Це був напівпідвал, денного світла нема. Але той час був ерою фото: графічний дизайн робився через фототехнології. І було дуже зручно, що нема денного світла: фотоапаратура, штучне освітлення, червоні лампи і напівтемрява... Усе, що треба. Аж ось настає комп'ютерна епоха. Зір підупадає, бо день у день працюєш у напівтемряві. І тут Бог дав цю майстерню — з колосальними вікнами на шостому поверсі з мільйонами гігабайтів сонячного світла, особливо влітку. І настає час перейти від прикладного мистецтва, яким є дизайн, від прикладної послуги для клієнта, до розмови із собою. Що я тепер роблю? Коли в майстерні є денне світло, то гріх п'ялитися в комп'ютер. Маєш дуже світлу маленьку майстерню, де є бібліотека, де є плакати з минулого життя, комп'ютер — фахова залізьяка. Але коли ти в майстерні маєш світло, треба малювати. І ось із 2015 року я створюю квіткові композиції з елементами каліграфії собі на втіху і як подарунок добрим, гарним людям. І що цікаво: долучився 30-річний досвід дачника. Дружина вирощує квіти — я пелюстки висушую і використовую в композиціях. Але між цим періодом (квіткових композицій) і дизайном як таким (упаковка, плакати, товарні знаки, фірмові стилі) був період каліграфії, коли я провів декілька фестивалів із студентами інституту ім. Бойчука. Тож тут є і декілька каліграфічних робіт.

Згадайте свою першу роботу і роботу, якою найбільше пишастесь.

О.М. Тоді спочатку про першу. Третій курс. Конкурс протипожежного плаката. Професор Шоста заходить у майстерню й каже: «Хлопці, струнко! Оголошено конкурс Київського управління пожежної безпеки на кращий антипожежний плакат. Завтра чи післязавтра дивимось ескізи». Я зробив ескіз. Шоста на тому ескізі мені відкрив очі на різницю між ескізом якогось сюжету й ескізом графічної прикладної форми — плакату. Він взяв олівця і розташував ті ж самі елементи інакше. Я мав професійне задоволення, бо я народився як графік-проектант завдяки підказкам Шості... На плакаті фрагмент піджака (лацкан), маленька кишенька, туди вставлена «авторучка» — затискач від авторучки, а тіло ручки — червоний вогнегасник. А текст такий: «Завжди будь напоготові». Результат — третя премія. Якими роботами я найбільше пишуся?.. Мені подобається оця — «Залиши по собі добрий слід». Подобається ця, простенька — God is Love (це іранська премія). Ота подобається — «Голодомор». Вони різні: та графічна, та фотопостановочна... Хочу так сказати: рік тому комп'ютерник лаштував мій комп'ютер. І знаєте, що сталося? Згорів увесь дизайнерський доробок за 30 років. Тож коли раптом щось таке треба з мого минулого, то я маю широко й глибоко «копати»... Думаю, для мене це знакова подія. Життя потребує змін.

Яка відмінність між роботою художника, котрий малює, робить скульптуру, з одного боку, і працею дизайнера — з другого?

О.М. Результат роботи дизайнера — це продукт, який постійно з людиною, бо для людини. Скульптор зробив надгробок — і родичі раз на рік прийшли, подивилися, пом'янули, помолитися. Пам'ятник Дзержинському поставили, квіти кинули... уже і день народження Дзержинського забули — стоїть бовван. Дизайнер створює продукцію, яка з нами постійно, без неї ми вже не можемо, вона є дуже важливою часткою життєдіяльності. Дизайнер — це життя. Відданість цілковита. Ти щодня пильнуєш, що нового можеш узнати з цього фаху й не тільки, про зміни моди, про зміну моралі у світі. І от приходять до тебе представник цього світу, якого ти намагашся зрозуміти якнайкраще. І щось тобі каже у формі замовлення, і ти розумієш, що він туман непролазний: не знає світу, у якому живе, і якому хоче щось запропонувати, на його думку конче необхідне... І ти починаєш ніжно й поступово готувати його до роботи з собою. Іноді маєш знайти особливу мову, іноді мати витримку. Як апостол Павло писав: «З юдеями я юдей, з греками — грек, з варварами — варвар». Аби доне-

сти Євангеліє. До одного замовника я півроку їздив, отримавши аванс, щоб зробити йому комбінований товарний знак. Він зволікав, як той котик, коли грається з мишкою. Я перестав їздити до нього, коли він показав мені те, що йому подобається, що він витяг з Інтернету. Але те, що я йому підготував, тепер я долучаю до свого доробку найкращих товарних знаків.

Як складаються Ваші творчі взаємини з колегами, учителями, учнями?

О.М. Коли я чую, що хтось із них здобув премію або визнання в Європі, Америці або на інших континентах, то радію за них. Той же Віталій Шостя. Я бачу, що він бере участь практично в усіх плакатних акціях світу – аж по сьогодні. Мені страшенно це гонорово. Бо це люди, з якими я вітаюся, яким можу зателефонувати, поспілкуватися. Звичайно, мені приємно, коли в мене також щось виходить у широкому світовому дизайнерському колі. Не дуже багато, але є дещо, що світ зрозумів, оцінив. Радію, коли мої колеги з України мають успіх. Я вивчаю їх успіх, аналізую, чому світ сприйняв це, чому це є успіхом, порівнюю із своїми методами, естетикою, стилем.

Я виробив для себе таке кредо: «Не зупиняйся жодного дня». Я вже казав, що роблю тепер каліграфічно-квіткові композиції – і не зупиняюся жодного дня. Дружина бурчить, що пізно прихожу, але я знову йду. Прикладних замовлень немає – починаю компонувати певні абстрактні речі, перегортати мільйони книжок, вивчати інтернет-галереї, щоб постійно бути в гуморі, відчувати фаховий ентузіазм.

Чи змінилося щось у Вашій професії або особисто у Вашому житті із відродженням незалежності України?

О.М. По-перше, збільшився потік інформації: упав Берлінський мур, відтак – Кремлівський. Далі – воля висловлювання, можливість обстоювати свої погляди. Далі: у нас побували в гостях відомі дизайнери світу. Коли вони їхали до професора Олега Векленка в Харків на трієнале екоплаката, вони заїжджали на гостину до Мікули. З Ірану, Польщі, США тощо. Хіба таке могло бути за радянської влади? Цього й не було. Тож наша незалежність, можливість творчого самовияву для нелінивої, небайдужої людини відкриває космічні обрії.

Олександр, Ви людина богомільна?

О.М. Так. Чудове слово. Людина, яка молиться Богу.

Що це дає Вам – у житті й у річчях Вашого фаху?

О.М. По-перше, сподіваючись на Господа Бога, довіряючи Йому, я не маю страху і якихось переживань щодо власної природи, власного організму, власного життя і майбутнього. Я віддав Йому все – і насолоджуюсь тим, чим Він обдарував мене, пустивши у світ, а саме з художницьким хистом. Давніше я мордувався страхами: хвороба надходить, гроші закінчилися... Тепер я ні за чим не побиваюся.

Щодо фаху, то я змінив своє ставлення до суспільства. Я суспільству нічого не виконую на його замовлення, а пропоную те, що досягнув, чим володію, що можу, і мені байдуже, що про це хтось думає. І я бачу: суспільство задоволене і навіть активно цікавиться тим, що я ще можу запропонувати.

Рівно десять років тому Ви здобули орден Кирила і Мефодія. Розкажіть, за які заслуги?

О.М. Це був час, коли каліграфія, письмо, українська мова, характеристика українського скоропису як базового письма, що відбиває енергію лідера-козака-воїна, набула нового розголосу. Бо ж коли пише Богдан Хмельницький чи Виговський листа Сигізмундові в Польщу, то це стиль! Не можна переплутати скоропису Хмельницького зі скорописом Виговського! Там і стиль, і освіта, і гонор, і культура. Звідси моє захоплення поняттям «український скоропис, каліграфія», організація отих декількох фестивалів каліграфії в Києві, в Україні... Можливо, погодилась Українська церква та й відзначила, за поданням ректора інституту імені Михайла Бойчука професора Володимира Ляхощкого, орденом Кирила і Мефодія за внесок у розвиток духовності, культури, освіти через дію каліграфії на базі українського скоропису.

На яке запитання Ви хотіли б відповісти з власної волі?

О.М. Я хотів би змінювати і ускладнювати технології у своєму творчому процесі. Не можна зупинятися. От як у живопису: є полотно, олійна фарба, розчинник, пензлі, лак... Хочу з кожною роботою відкривати для себе нові засоби. Я комусь казав: не починаю роботи, якщо, йдучи в майстерню, не придумав нового технологічного розв'язання. І я сам себе ще раз питаю: ти хочеш відкрити нові технологічні засоби? Хочу! Щодня хочу! І, бачите, я не хотів би себе питати: може, ти хочеш більших статків чи більшої квартири... Хочу урізноманітнити свої технологічні засоби. Важко їх придумувати, але ж кортить. Бо кожного разу здогадуюсь про що буде нова робота, а як, чим й на чому – загадка.

Шановний Олександр, я, на жаль, не маю такої витонченої української мови, але щиро дякую за відверту розмову, за відчинені двері Вашої майстерні, за нашу співпрацю протягом багатьох років. Дякую за Ваш дарунок: така вишукана квітова композиція – вона відтепер надихатиме всю нашу редакцію. А Вам особисто зичу добра та нових корисних справ на цьому світі.